

# UNICORNIS

Apotekarsocietetens sektion för farmaci- och läkemedelshistoria

Nummer 1 Anno 2023



**Nicorette**  
– en del av svensk  
läkemedelshistoria

**Apoteksminnen**  
från svunna tider - del 2

## Det ljusnar ...

Det kan man ju säga om det faktum att våren gör sin ankomst och att solens strålar kryper över horisonten allt tidigare på morgonen.

Det kan man kanske också säga om Apotekarsocieteten museum, hittills ett museum med förhinder, där vi nu så sakteliga kan skönja en lösning på att få till, i vart fall delar av den planerade ombyggnaden. Det är många stenar som det vänts på och många hinder som har undanröjts på vägen fram till att byggnation kan komma igång. Låt oss hoppas att ljuset är nära ... Läs mer om museet i artikeln av Annika Wickman i detta nummer.

I detta nummer finns också del 2 av Apoteksminnen från svunna tider, en artikelserie initierad av Anders Uppfeldt. Speciella apotekschefer, giftiga ångor och uppgifter för apotekseleven, är några av de teman som vi kan läsa om i denna del.

En underbar liten berättelse om en apoteksinspektion år 1888 följd av en ståndsmässig brakmiddag, skildras i ett brev från apotekseleven Hjalmar Andersson hem till sina föräldrar på Boxholms bruk. Det var tider det!

Till sist en uppmaning att som sektionens ordförande Nils-Otto Ahlfelt påpekar i sin "på gång i sektionen": Håll ögonen öppna på Apotekarsocieteten kalendarium! En hel del aktiviteter, digitala och fysiska, planeras från sektionen under året.

Vi ses och hörs!

**Thony Björk**  
Redaktör

[thony.bjork@gmail.com](mailto:thony.bjork@gmail.com)



Unicornis  
utges av Sektionen för  
Farmaci- och läkemedelshistoria  
Box 1136, 111 81 Stockholm

### Redaktionskommitté:

Thony Björk, redaktör, [thony.bjork@gmail.com](mailto:thony.bjork@gmail.com)

Ola Flink, [flink.ola@gmail.com](mailto:flink.ola@gmail.com)

Anders Cronlund

Susanne Henriksson, layout

Teresa Matérn, ansvarig utgivare

### Innehåll

Inledare: Det ljusnar .....	2
På gång i sektionen .....	2
En rapport från Apotekarsocieteten museum .....	3
Apoteksminnen från svunna tider – del 2 .....	4
Världens största medel för rökavvänjning.....	6
En spaning om Apotekarsocieteten bibliotek .....	7
Hedersledamöter i Sektionen för Farmaci- och läkemedelshistoria ( <i>tidigare Farmacihistoriska Sällskapet</i> )...	8
En apoteksinspektion med påföljande middag .....	10

**A Apotekarsocieteten**

© Apotekarsocieteten Sektion för Farmaci- och läkemedelshistoria och artikelförfattarna.

## På gång i sektionen

På årsmötet framkom önskemål om fler aktiviteter än de planerade för 2023. Vi arbetar på att utöka antalet aktiviteter väsentligt jämfört med 2022. Håll utkik i Apotekarsocieteten kalendarium där aktiviteterna presenteras. För att underlätta för alla som inte har möjlighet att ta sig till Stockholm kommer merparten av aktiviteterna att ske digitalt tills vidare.

Den 14 februari berättade Maria Josephson om THX striden baserat på hennes bok Lex THX. Kul att så många som nästan 50 var med! Föredraget går att se på hemsidan de närmsta månaderna. Jag började på Farmis 1972 och var färdig apotekare 1976. På min kurs var det ingen vad jag vet som var så intresserad av alternativ medicin.

Vi åkte tåg till Basel nästan hela kursen i maj 1976 och besökte Weleda - förutom de stora tillverkarna - som fortfarande är stora inom antroposofisk medicin vad jag förstår. Men tanken på att man genom successiv utspädning skapade "hål" som sög åt sig det sjuka kändes inte särskilt trovärdig i våra öron. Inte heller filmen som visade tillverkningen genom så kallad "rytmisk spädning".

Den uppskattade Kunskapskalendern har ännu ett år presenterats på Apotekarsocieteten hemsida och förlöst många. Ett stort tack till Ola Flink och Per Boström.

Anders Cronlunds skrivelse om hedersledamöter som ingår i detta nummer kommer att behandlas på sektionens kommande styrelsemöte. Jag ber att få återkomma om detta i nästa nummer.

**Nils-Otto Ahlfelt**  
ordförande

Sektionen för Farmaci- och läkemedelshistoria

### Utgivningsplan Unicornis år 2023

Nr	Manusstopp	Utgivning
2	15 maj	juni

# En rapport från Apotekarsocietetsens museum

**V**i går i väntans tider. Igår var det 10 veckor sedan staden registrerade vår bygglovsansökan och 10 veckor är den tid staden har på sig att svara. Kanske räknar de bort någon vecka för juledighet, men när du läser det här så bör vi fått ett besked.

Bara för några dagar sedan fick vi ett glädjande besked när det gäller planprocessen. Staden har nu tagit det första steget, som innebär att de godkänner att inleda en ändring av detaljplanen. Bitr. planchef i Stockholms stad, Martin Schröder, skriver bland annat:

*Det är av stort värde att befintlig, grönklassad byggnad kan bekräftas i detaljplan och att den kan anpassas för en användning som tar hänsyn till de kulturhistoriska värdena och ger möjlighet för allmänheten att besöka och uppleva miljön. Projektet syftar till att utveckla befintlig verksamhet vilket synliggör verksamheten och i förlängningen det immateriella kulturarvet på platsen.*

En bakgrund, för er som inte är uppdaterade i ärendet ... När jag fick uppdraget att leda en uppdatering av museet stod det klart att det inte var förnuftigt att använda given budget till exempelvis nya montrar och belysning om rummens ytskick och fönster inte renoverades först. Det nya skulle bli känsligt för byggdamm och komma bättre till sin rätt mot en nymålad fond. Golven som närmade sig 40 år behövde också åtgärdas i delar av huset, och även det var bättre att göra innan det nya kommit på plats. Det här ingår i vanligt fastighetsunderhåll och skulle kunna genomföras tämligen omgående för en relativt blygsam budget.

## Brandceller och detaljplan saknades

Tyvärr stötte vi på patrull. En brandingenjör upplyste oss om att vi inte fick arbeta i huset och än mindre ta emot besökare, då det varken fanns fungerande brandceller eller utrymningsmöjligheter. Dessutom skulle de insatser som krävdes för att få detta på plats vara av en omfattning som innebar att huset också måste anpassas för att bli tillgängligt, med ramp till entrén, några större dörröppningar och en hiss. Som ännu en tråkig överraskning kom beskedet att Apotekarsocieteten sedan köpet av fastigheten på 1950-talet inte ansökt om att få det inkluderat på stadens detaljplan. Det innebar att huset inte "fanns" och att man därmed inte kunde söka bygglov på vanligt sätt. 2021 ägnade vi åt att försöka få bygglov ändå, eftersom vägen med detaljplaneändring verkade omständlig. Det hade kunnat gå vägen. Stadens politiker var nära att enas om att vi skulle få göra ett undantag och renovera huset. Av olika skäl blev det dock ett nej.

## Omtag!

2022 blev ett år av omtag. Nu beslöt vi inleda två parallella spår. Det ena innebar att vi ansökte om en planändring, eftersom det långsiktigt skulle vara bra för Apotekarsocieteten att ha huset "erkänt". Det andra spår-



ret var att söka bygglov för att genomföra de invändiga åtgärderna samt rampen. Om planändringen tar år att genomföra, vilket är det brukliga, går det ändå att få huset i ett skick så att de nya basutställningarna kan komma på plats. Det första steget, med delvis uppfyllda lagkrav, innebär att bottenvåningen blir fullt tillgänglig och kan bevistas av många och att de övre planen får ta emot ett fåtal gäster åt gången. Efter planändring samt tillagd utrymningstrappa och hiss är det fritt fram att arbeta i och besöka huset. Naturligtvis är flera av de delar som ingår i fastighetsunderhållet möjliga att genomföra utan bygglov. Oavsett myndighetsbesluten fortsätter arbetet.

## Medicinhistoria på frammarsch

Det är inte bara vi som satsar för att stärka det medicinhistoriska fältet i Sverige. Museer renoveras i både Göteborg och Uppsala. Inom universitetsvärlden händer mycket, särskilt i Uppsala där Centrum för medicinsk humaniora bygger forskarnätverk och främjar mångvetenskapligt forskningssamarbete kring medicin och hälsa. Det kan också vara angeläget att spana efter Historisk tidskrifts kommande temanummer om medicin.

Det här året kommer våra föremål bland annat att synas på apoteket i Gamla Linköpings friluftsmuseum och kanske blir det aktuellt med ett utlån till Stads-museet. Online blir våra samlingar alltmer tillgängliga. Nyligen publicerade jag bilder på drygt 3 000 läkemedelsförpackningar. De går att se på museets sida <https://apotekarsocieteten.museum/> och på Kringa och Europeana. Den typen av digitala förteckningar kan successivt bli allt bättre, med mer korrekt och fyllig metadata. Bidra gärna genom att meddela mig när du hittar fel eller när du tycker att någon fakta om föremålen saknas!

*Annika Wickman,  
för museet*



# Apoteksminnen från svunna tider – del 2

Apotekaren Anders Uppfeldt har samlat in minnen från apoteksverksamhet under 1950-, -60 och -70-talet. Farmaceuter berättar med egna ord hur man upplevt sin tid på apotek från innehavartiden, över monopol-tiden och fram till det omreglerade apoteksväsendet. I Unicornis nummer 3-2023 publicerades första delen. Här kommer del två.

Anders Uppfeldt  
uppfeldtanders42@gmail.com  
0708-36 15 46

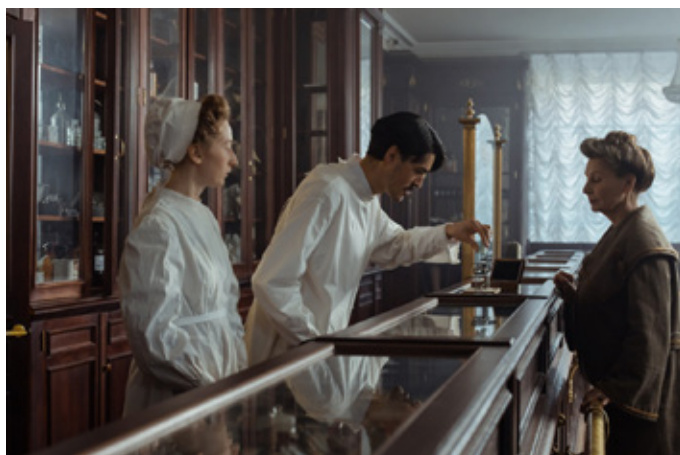


Foto: Pexels

## Inkomna bidrag på temat

### Siv Lundquist Receptarieexamen 1963 i stället för apotekarexamen

#### Erfarenheter av varierande chefskompetenser

Undertecknad hör till 40-talisterna och tog receptarie-examen 1963. Jag började på apotekarlinjen men efter elevtiden på apotek kom jag underfund med att jag inte ville bli apotekare! Vad hade de för uppgifter? Jo administration, chef, industrin. Att hjälpa kunder och verkligen jobba med farmacin föreföll mycket roligare.

När vi tagit examen fick vi en kommenderingslista med apotek vi fick söka p.g.a. receptariebristen. Flera av mina kurskamrater fick bråttom att gifta sig, för då kunde de ta jobb där de ville.

Strömsund i Jämtland blev första platsen. Där fanns ett mycket stort skåp med enbart homeopatika i olika utspädningar. I stort sett varje dag kom "recept"/beställning på något preparat. Måste erkänna att jag mest betraktade det som placebomedicinering – vilket ju har sin speciella effekt! Strömsund var ju en ganska liten ort, och efter några dagar hände en kul grej. Recepturen vette ut mot ett stort fönster mot gatan. Tjejerna kom och sa "titta ut i fönstret. Nu har det spridit sig att det kommit en ny tjej till apoteket". Där ute stod ett gäng killar och inspekterade mig.

Vid ett senare tillfälle tog jag anställning som §10 och skickades dit behovet var störst. Hamnade först i Stensele (nu Storuman). Där expedierades 10% vid disk och resten bestod av skickningar till alla förråden och buss-och post-paket. Varje morgon hämtades posten i en stor tvättkorg. Kunderna skickade sina tomma medicinburkar och ville få nya läkemedel. De medföljande breven var roliga att läsa och hela personalen hade en mycket underhållande timme på morgonen. Sedan satt jag i telefonkontakt med läkarna på de olika vårdcentralerna och läste upp deras patienters önskemål. En hel del itererades. Till dom som fick nej skrev jag brev och berättade vad doktorn sagt. Via telefon beställde jag varor från de olika droghandlarna. I kundernas brev fanns ibland önskemål om tofflor, nattlinne, strumpor

m.m. Detta ordnade personalen på ADA och skickade med varorna. Snacka om service.

#### Chefserfarenheter

Jag var bl.a. på 2 apotek lite söderut, men eftersom mina erfarenheter av respektive chefer går utöver det vanliga nämner jag ej namnen.

1. Jag blev hämtad av chefen vid stationen. Det första han sa när vi väl satt i bilen var "Jag anser att receptarier borde steriliseras". OBS det var INTE ett skämt. En receptarie hade fått barn för ett tag sedan och nu var den andra gravid. Personalen informerade mig att chefen inte fick ha tillgång till sprit- och narkotikaskåpen. Nycklarna hade vi i fickan och jourhavande farmaceut tog med dom hem. En annan "viktig" sak som chefen informerade mig om var att flaskor med flytande läkemedel skulle ligga "på rinn" och burkar med substanser fick inte diskas innan de fylldes på igen. Inget fick gå förlorat för det kostar pengar.

2. På ett apotek förskrevs mycket mot psykiska besvär. Jag kommenterade det en gång när ortens läkare ringde in recept. Hans kommentar: "Inavel. Här hoppar de bara över gårdsgården när de gifter sig". Det var alltid roliga samtal när han ringde in recepten och samtalen kunde bli långa. Vid ett tillfälle skulle jag förestå (chefen på semester). När jag skulle sköta det administrativa tog jag en pärm som enl. etiketten var den jag behövde och blev puff. Inga papper fanns men en halv flaska spir.dil. stod i pärmen. En dag kom 10x100 Ketogintabletter men inga recept fanns. När jag bläddrade bland fakturor såg jag att detta hänt flera gånger. Någon enstaka gång var det journalfört 1x100 tabl. Även spir.dil. verifikationerna var förvanskade. Vad skulle jag göra? Minns att jag kontaktade någon i Stockholm men vet inte om något hände.

#### Labbjobb och ex.tempore

På mitt elevapotek gjorde jag mycket djurmediciner. Arsenikpulver dispades med handvåg i små vita papperskapslar. Fosforolja: labbiskillen och jag hängde ut genom fönstren för att få luft när hela lokalen fylldes

med vit rök. Koffazonpulver blandades och torkades på ollorna, (hyllorna) i torkskåpet. I det lilla så kallade drogrummet stod jag och finfördelade växtdroger t.ex. valerianarot med en speciell hackmaskin. Dammade oftast rejält. Perkolatorn stod i ett garderobsliknande utrymme där jag kunde tränga mig in och hålla spir. dil. på drogerna och tappa upp när det var klart. Efter en stund i spritångorna kände jag mig lite "på lyran". Att tillverka salvemulsioner var spännande. Man rörde och rörde och hade man tur så det snart "smack" och det var klart. Pillertrillandet gick ju bra när jag lärt mig att vara noga med förarbetet. Ingredienserna måste arbetas ihop ordentligt och rullen vara exakt jämnstor. Då trillade pillren ut galant! Så kom beslutet att ingen extempore-tillverkning skulle ske på apoteken. Det kändes dystert så jag gjorde lite i smyg så länge vi inte röjt bort lösvikterna.

Dryga 40 års apoteksarbete har jag aldrig ångrat. Det har alltid varit roligt att gå till jobbet med alla de olika uppgifter jag haft.

## Gunilla Rapp. Receptarie 1966

### Elevtid på Svanen i Stockholm, labbarbete och extempore.

Vi som utbildades på 60-talet har ju faktiskt arbetat innan Apoteksbolaget fanns, kanske inte ens var påtänkt. Då var chefen "apoteksinnehavare" med av kungen utfärdat "personligt privilegium" å apoteket NN. Privilegiebrevets utseende kunde lika gärna ha utformats på 16- eller 1700-talet och inte 1966 (som det jag har framför mig).

*VI, GUSTAF ADOLF med GUDS Nåde, Sveriges,  
Götes och Vendes KONUNG, Göre veterligt att ...  
Det länder alla som vederbör till efterrättelse. osv ...*

Min elevtid gjorde jag på anrika apoteket Svanen på Stureplan i Stockholm, grundat 1650 av drottning Kristina. Apoteksinnehavare på min tid var f.d. medicinalrådet Arnold O. Wilund. Han titulerades så även på apoteket. Vi elever hade inte mycket kontakt med honom. Vid mycket enstaka tillfällen kom han ner från sitt kontor en trappa upp. Den som drev det dagliga arbetet var i stället "förste man", vilket fortsatte även inom Apoteksbolaget. Han, eller hon, stod ju närmare övriga personalen, så honom vågade även en liten receptarieelev tilltala.

Svanen var ett stort apotek, som alltid hade flera elever samtidigt, i olika stadier av utbildningen. Första steget var ofta i "teknikrummet". Där var mycket av det praktiska arbetet: dispenserering, dvs. att fylla askar med 20 magnecyltabletter, med handvåg väga upp huvudvärkspulver i små papperskapslar, väga upp sennabaljor m.m. i påsar för lagerhållning, röra färdigt salvor, där en farmaceut hade vägt i ingredienserna osv.

En lång period, 3 månader, tillbringade vi på labbis nere i källaren. Där var vi med och gjorde stora satsar av många av de beredningar som senare togs över av APL, till exempel ansiktsvatten, fluorlösning, barnsalva, hudkrämer, hostmediciner osv. I ett kylskåp skulle det

alltid finnas fyra olika infusioner och dekokter färdiga. Eftersom hållbarheten var kort, måste man varje dag kontrollera om det var dags att göra en ny sats. Typiskt elevjobb! Naturligtvis gjordes också julsenap och glögg. Eleverna var däremot inte betrodda att tillverka sterila injektionslösningar.

### Nästa steg receptrummet

Så småningom var det dags att stiga in i recepturrummet. Där tog man emot inringda recept (mycket nervöst första gången jag fick svara i telefonen när en doktor ringde), färdigställde inlämnade och inringda recept och där steg elever i graderna: de äldre farmaceuterna la bort titlarna med eleverna! De yngre hade väl aldrig brytt sig om titlar. Tiden i recepturrummet var cirka 6 månader.

Som synes var elevtiden mycket strukturerad, vi tog del av alla på apoteket förekommande uppgifter, nästan i alla fall. En gång i veckan höll apotekare Gunn Frank lektioner med oss, där vi följde en bok som innehöll vad en farmaceutelev skulle kunna. Det jag minns mest var hur vi pluggade namn och utseende på en mängd olika droger (i torkad form). Alla dessa flos, folium, cortex, radix och rhizome. Det blev det prov på så småningom. Mer nyttigt tyckte jag var att lära sig vilka lagar och regler som gällde för apoteksarbete.

I elevschemat ingick att några gånger arbeta på söndagar tillsammans med en erfaren farmaceut. Det jag minns om en sådan dag var att farmaceuten satt vid sidan av receptinlämningen och löste Svenska Dagbladets korsord medan jag expederade kunderna bäst jag kunde.

Den nervösa dagen kom när det var dags att göra praktiska prov. Då blev man hänvisad till ett annat apotek än elevapoteket, med en apotekare man inte alls kände. Där fick vi några extempore-recept att färdigställa, från taxering (vilket verkligen inte var lätt då varje ingrediens prissattes för sig plus en lämplig beredningsavgift), signaturskrivning med röd signatur för utvärtes läkemedel och vit för invärtes och sedan beredning. (Signatur=etikett). Det mest spännande kom när apotekaren skulle väga mina trillade piller och se om alla vägde lika mycket! Det gick bra.

PS. Det här med titlar har ibland orsakat roliga situationer. Några år efter examen kom jag till apoteket Svalan i Täby. Innehavaren var en personlig vän till mina föräldrar och hade väl känt mig sedan jag föddes och naturligtvis alltid kallat mig Gunilla, men när jag blev hans anställda bytte han till fru Rapp. Så småningom hann tiden ikapp honom och hela personalen bjöds hem till chefen där han högtidligt la bort titlarna med oss alla.

*Fler apoteksminnen kommer i nästa nummer av Unicornis.*

# Världens största medel för rökavvänjning

*Nedanstående bidrag om Nicorettes historia är hämtad från text publicerad på mässan H22 i Helsingborg sommaren 2022 och är författad av Jerker Ahlin, medgrundare av Leo Nostalgicus i Helsingborg.*

I december 1967 fick Leos direktör för forskning och utveckling Ove Fernö från två forskare vid fysiologiska institutionen i Lund nedanstående brev i vilket de föreslog ett medicinskt preparat för rökavvänjning innehållande nikotin. Fernö blev intresserad av idén och började omgående utvecklingen av ett tobakssubstitut i form av ett tuggummi.



*På bilden syns från vänster: Jerker Ahlin, Axel Fernö (barnbarn till Ove Fernö), Rolf Lundgren, Erik Helmer samt Lars Nilsson samlade i Johnson & Johnsons tält på mässan. Foto: Stina Fernö*

AB Leo  
Direktör Ove Fernö  
Hälsingborg

## PM med förslag till nytt medicinskt preparat (arbetsnamn: Nicorette)

De med tobaksrökning förenade hälsoriskerna hänförs vanligen främst till förbränningsprodukternas lokalirriterande effekt och innehåll av cancerogena substanser. En betydande preventivmedicinsk vinst skulle självfallet göras om dessa faktorer kunde elimineras. Den blygsamma framgången med hitintills prövade rökavvänjningsmetoder beror enligt vår uppfattning på att man icke beaktat de med nikotinabstinensen sammanhängande svårigheterna. Den föreställning som stundom framföres, att manipulerandet med rökverket och därtill knutna betingade reflexer är det essentiella i fixeringen av rökvanorna har ej tillfredställande bestyrkts.

Å andra sidan finns det mängder av iakttagelser, som tyder på att alkaloidbehovet hos rökaren är av största betydelse. Sålunda kan man bl.a. anföras att försök att lansera nikotinfri tobak veterligen alltid har misslyckats. Vidare – vanerökare (t.ex. bland ubåtsbesättningar, flygare, arbetare i eldfarlig miljö, medicinalpersonal), som av yttre omständigheter hindras röka övergår ofta utan saknad från rökning till användning av tuggtobak eller inhalationssnus. Fixeringen vid denna typ av nikotintillförsel följer vanligen i tillämpliga delar de tidigare rökvanorna. Hos kollegor, som varit storrökare, har vi t.ex. iakttagit och fått bekräftelse på att, sedan man övergått till tuggtobak, behovet därav gör sig särskilt påmint vid de tillfällen då man förut tände sitt rökverk dvs. efter maten, vid kaffet, efter badet osv.

Estetiska aspekter och sociala fördomar synes förhindra att tuggtobak och snus mera allmänt prövas av den stora grupp människor som skulle vilja sluta röka.

Mot bakgrund av ovannämnda iakttagelser och överväganden föreslår vi att ett preparat framställes avsett som tobak ersättningsmedel. Preparatet bör utformas för oralt bruk och på sådant sätt att lämpliga doser nikotin administreras. beträffande tekniska aspekter på ett sådant preparats utformning, dess provning och exploatering står vi till förfogande för diskussion.

Lund 8.12.67

Stefan Lichtneckert  
Med dr. docent

Clas Lundgren  
Med dr



1970 inledde professor Håkan Westling i Lund preliminära kliniska prövningar med Nicorette. De första resultaten presenterades vid Second World Conference on Smoking and Health i London 1971 och var mycket uppmuntrande. Ove Fernö blev själv en ivrig användare som efter att i 30 år ha rökt cirka 20 cigaretter om dagen slutade med hjälp av Nicorette.

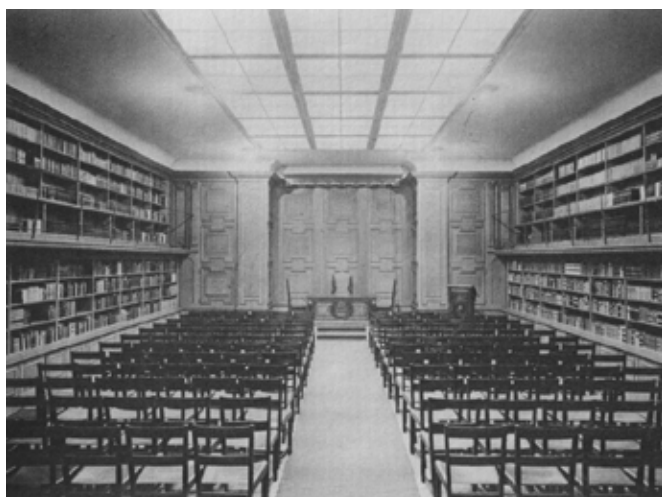
Då beredningsformen tuggummi inte förekom inom företaget etablerades ett samarbete med den danska firman Scan-Gum i Esbjerg, ett företag som senare köptes av Leo. Projektet ansågs av många synnerligen kontroversiellt. Nikotin är en av de giftigaste substanser man känner till, och den bör man inte ge som preparat. När det dessutom föreslogs att man skulle tillföra den som ett tuggummi så växte farhågorna. En giftig substans som ser ut som godis. Rena vansinnet!!

Ove Fernö förstod emellertid att preparatet skulle kunna hjälpa många rökare som, liksom han själv, inte kunde sluta. Dessutom insåg han att en sådan produkt skulle kunna få stor betydelse för Leo. För sin uppfinning tilldelades Ove Fernö 1987 det prestigefyllda Polhemspriset.

Nicorette blev världens första läkemedel för rökavvänjning när det efter tio års utveckling och kliniska studier blev godkänt i Schweiz för försäljning på apotek. Lanseringen skedde 1978. Det stora internationella genombrottet kom 1983 då Nicorette blev godkänt i USA. I Sverige beviljades registreringsansökan i mars 1981. Preparatet fick då förskrivas av läkare och endast utlämnas på apotek mot recept. Marknadsföringen väckte stor uppmärksamhet i pressen. Receptfritt för försäljning på apotek blev Nicorette 1990. Numera finns tuggummina även i dagligvaruhandeln.

Nicorette är idag världens största medel för rökavvänjning och säljs i drygt 80 länder av Johnson & Johnson, som sedan 2006 äger det forna Leo i Helsingborg. Nicorette finns numera i flera varianter: tuggummi, plåster, inhalator, microtab, sugtablett, munspray och nässpray. Tillverkning av alla utom plåster sker i Helsingborgsfabriken som är pryddigt dekorerad med texten *The Home of Nicorette*. Här finns även ett globalt center för forskning och utveckling inom rökavvänjning.

***Jerker Ahlin  
Helsingborg***



*Apotekarsocietetens bibliotek förr och nu.*

## En spaning om Apotekarsocietetens bibliotek

Ett av de rum vi är mest stolta över på Apotekarsocieteten är biblioteket. Det har stora likheter med två rum på Musée des Moulages de l'hôpital Saint-Louis i Frankrike. Ett liknande rum finns även på l'Académie d'Agriculture de France, La Grande Bibliothèque de l'espace Bellechasse, i Frankrike. Kanske hade arkitekterna som ritade vårt bibliotek, bröderna Peder och Gustaf Clason, inhämtat inspiration från Frankrike. Alla dessa rum följer en tradition när det gäller biblioteksutformning. Den gällde fortsatt och innebar exempelvis att biblioteket på Svenska institutet i Rom utformades på ett likartat sätt 1930, dock med påkostad inredning

av Carl Malmsten, Elsa Gullberg och Märta Måås-Fjetterströms ateljé.

Musée des Moulages rum går bland annat att se i deras senaste onlineutställning, som är på franska: <https://www.biusante.parisdescartes.fr/stlouis/fr/debut.htm>

***Annika Wickman***

# Hedersledamöter

## i Sektionen för farmaci- och läkemedelshistoria (tidigare Farmacihistoriska Sällskapet)



De aktuella personerna har med något undantag varit styrelseledamöter eller styrelseordföranden i sektionen. De har publicerat farmacihistoriska artiklar i bl.a. Svensk Farmaceutisk Tidskrift, Unicornis och andra facktidskrifter. Flertalet har dessutom hållit ett stort antal föredrag i farmacihistoria och varit guider på Farmacihistoriska museet. Nedan redovisas uppdrag utöver de ovan nämnda. Formella motiveringar har inte alltid återfunnits. De angivna är de som vederbörande förknippas med.

- 1. 1978**  
**Uno Nordholm, 1902–1984**  
Innehavare av apoteket Svanen i Lund och vidhängande donationer till Apotekarsocieteten. Publicerat ett mycket stort antal artiklar om apoteksväsendets historia, apotekslokalernas planlösningar, inredningar och utsmyckningar.
- 2. 1981**  
**Folke Ernerfeldt, 1919–1989**  
Räddade bl.a. inredningen i apoteket Nordstjärnan, som länge fanns i Apoteksbolagets entré på Humlegårdsgatan, nu hos Apotekarsocieteten och APL. Stöttade sektionen från Apoteksbolagets sida i ett flertal gemensamma frågor.
- 3. 1981**  
**Gunnar Krook, 1907–1984**  
Apotekarsocietetens bibliotekarie, Skansenapotekare, verksam i International Gesellschaft für Geschichte der Pharmazie.
- 4. 1984**  
**Stig Ekström, 1915–2010**  
Byggede upp apoteksmuseet i Mönsterås, Scheelemuseet i Köping, apoteksrummet på Medicinhistoriska museet i Uppsala samt initiativtagare och eldsjäl i grundandet och utvecklingen av Farmacihistoriska museet.
- 5. 1985**  
**Rune Westerling, 1920–1990**  
Arbete med Sällskapets årsskrift och positiv handläggning av farmacihistoriska artiklar i Svensk Farmaceutisk Tidskrift.
- 6. 1993**  
**Gunnar Göthberg, 1912–2005**  
Publicerat över 60 farmacihistoriska artiklar, oversatt Pharmacopeja Suecica 1775 från latin till svenska.
- 7. 1998**  
**Margareta Härdelius, 1937–2021**  
Ordförande i organisationskommittén för den internationella farmacihistoriska kongressen 1997 i Stockholm, styrelseledamot i International Society for the History of Pharmacy, koordinator för FIP:s Working Group for the History of Pharmacy. Bidrog till att Apoteksbolaget delfinansierade bokverket Farmaci under 1900-talet.
- 8. 2001**  
**Rune Lönngren, 1917–2010**  
Huvudredaktör för bokverket Farmaci under 1900-talet, initiativtagare till föredragsserien Framstående svenska apotekare på Läkemedelskongressen.
- 9. 2001**  
**Roland Ericsson, 1918–2005**  
Grundandet och uppbyggnad av Farmacihistoriska museet, redaktör för Unicornis i drygt 10 år, forskning och artiklar om svenska apotekarsläkter och medicinska vatten, Skansenapotekare.
- 10. 2003**  
**Gunnar Lundberg, 1920–2009**  
Skapare, utvecklare och primus motor avseende museiapoteket i Gamla Linköping.
- 11. 2005**  
**Lars-Gunnar Kinnander, 1926–2007**  
Farmacihistorisk dokumentation (ACO/distriktslaboratorierna samt Apoteks- och läkemedelsinspektioner 1947–97). Arbete med muséets samlingar.
- 12. 2005**  
**Åke Wahlquist, 1919–2011**  
Farmacihistorisk dokumentation (ACO/distriktslaboratorierna, Gamla drycker, Soln-Anders). Arbete med muséets samlingar.
- 13. 2007**  
**Gunnel Wallin, 1927–**  
Engagerad i Apotekarsocietetens bibliotek, forskning och bildsamlande om konsten i farmacin.
- 14. 2007**  
**Jan Trofast, 1946–**  
Forskning och författarskap och föreläsande om den farmaceutiska-kemiska historien.
- 15. 2008**  
**Leif H. Eklund, 1933–**  
Förhandlade fram hälften av kostnaderna från Apo-



teksbolaget för museiflytten 1986, verkade för en vetenskaplig inriktning av sektionens verksamhet, ordnade Apotekarsocieteten arkiv och initierade dess Kulturråd.

**16. 2012**

**Ingegärd Agenäs, 1936-**

Forskning och publikationer om kvinnors roll i farmacin.

**17. 2012**

**Greta Roslund, 1925-2016**

Apoteksavdelningen på Livets museum i Lund.

**18. 2016**

**Jan-Olof Brånstad, 1940-**

Externa kontakter kring muséet och sektionen, kartlade alla villkor och värden av donationer till museet från tidigare apoteksinnehavare, tillkomsten av de s.k. Kulturapoteken.

**19. 2017**

**Björn Lindeke, 1942-**

Forskning kring Regalskeppet Kronans medicinska utrustning, kring radioaktiva vatten, CD Carlsson, Apotekarsocieteten holländska tavla.

Till detta kommer Edvin Jansson, som utsågs till Ständig medlem 1996 för sitt omfattande engagemang kring muséets vykort.

**Hedersledamöter**

Hedersledamöter förslås av sektionsstyrelsen och väljs på årsmöten. Givetvis är motiveringarna olika starka. Jag saknar på listan främst följande hedersledamöter: Gunnar Ekborn (1914-1986), Gunilla Berglind (1940-), Bo Ohlson (1942-) samt Per Boström (1967-) som samtliga gjort stora insatser för muséet, farmacihistorisk forskning och för att sprida kunskap om farmacihistorien. Dåvarande styrelsen fattade beslut att utse undertecknad till hedersledamot i februari 2020, troligen för arbetet med att modernisera muséet. Ärendet har inte kommit upp på något årsmöte.

*Anders Cronlund*

## Vad gäller för att utses till hedersledamot i sektionen?

*I stadgarna för Apotekarsocieteten sektion för Farmaci- och Läkemedels-historia står följande att läsa:*

-----

### §6 Medlemskap

För att kunna vara medlem i Sektionen krävs att personen är medlem i Apotekarsocieteten och uppfyller kraven för medlemskap enligt Apotekarsocieteten stadgar § 5 och § 8.

Hedersledamot i Sektionen utses på årsmöte på förslag av Sektionsstyrelsen. Hedersledamot är befriad från den del av medlemsavgiften som utgör Sektionens andel av medlemsavgiften.

-----

Frågan om att utse kommande hedersledamöter kommer att diskuteras i styrelsen, så att förslag kan läggas vid nästa årsmöte.

*Nils-Otto Ahlin*  
*Sektionens ordförande*

# En apoteksinspektion med påföljande middag

*Brev den 15 december 1888 från apotekseleven Hjalmar Andersson-Tesch (A:son-Tesch) till sina föräldrar, förvaltaren vid Boxholms bruk Gustaf Andersson och hans maka Amalia Fredrika Tesch, om förhållandena på apoteket Lejonet i Malmö vars innehavare var morbrodern Johan Martin Tesch.*

Älskade föräldrar!

Hjärtligt tack för mors brev, som jag idag erhöll, samt för pengarna. Dessa behöver jag visserligen icke, ty jag har hela tiden haft 5 kronor aflagda till mina enkla julpresenter af den tia som jag då jag reste fick af Far. De äro dock rätt bra att ha och tack så rysligt mycke för dem. Jag har nu slitit på mina skor så mycket att jag nästan kunde se genom bottnarna på dem, men de ha nu varit hos skomakaren, som bor i Svedala, några mil från staden och denna har för 2 kronor satt på ett par tjocka och som jag även hoppas starka sulor och klackar. Denne skomakare brukar alltid laga åt personalen här på apoteket.

Jag var i söndags förmiddag i kyrkan samt på eftermiddagen en stund ute hos herrskapet Svenssons och hade då riktigt treffligt. Vi drucko kaffe samt sutto och språkade om litet af hvarje, hufvudsakligen dock om Boxholm samt om Eder. Jag gick hem vid sjutiden oaktadt de ändtligen ville att jag skulle stanna men jag hade derhemma sagt att jag skulle vara hemma till half åtta tiden.

Vi há denna vecka hafträtt mycket att göra till visitationen i torsdags och Fredags. Vi skulle putsa, skura och polera vågar vigter lådor burkar m.m. och dessutom hade vi jemte våra egna inläggningar äfven Johannas (inläggerskans) såsom olika slags plåster, quilayabark insektspulver Cerat, engelskt salt, sifferfrö m.m. Så har det varit att ständigt springa efter flaskor och skölja dem, ty sköljgummorna ha äfven haft mycket brådt.

Så kom torsdagen och med den provinsialläkare Christstiernsson som visitatör. Äfven flera andra läkare voro här och beundrade tillsammans med några rådmän alla morbrors nya förbättringar bland hvilka vattenfabrikens och källarnes reparationer i synnerhet voro af stor vigt. Den nya ångmaskinen (liggande maskin med 4 hästkrafter) var då i gång och det nya nya tork och sköljrummen besågs. Morbror har under reparationen ställt upp en stor kopparreservoir på andra våningen och genom denna ledes genom spiralarör den vid maskinen förbrukade ångan, som under tiden uppvärmer i

reservoiren befintligt kallvatten, som sedan i rör ledes till sköljrummet och med hvilket, för betrande af kol, ångpannan matas.

Efter visitationens slut vid middagstiden på fredagen med det bästa beröm åt morbror gafs kl 5 stor middag till hvilken på tryckta kort voro inbjudna öfver 90 personer, deribland äfven vi alla på apoteket. Som de andra eleverna ej gingo upp hade jag ej tänkt att heller gå upp men morbror kom vid 7-tiden ner och jag skulle då gå och kläda på mig de bästa kläderna och hvit halsduk och jag ångrar ej att jag gick upp ty det var riktigt roligt att se huru det går till på en stor middag. Till den hade köpts hem och kokats flera dar förut och fint var det också. Jag kom ej upp förrän hjerpen serverades men moster har underrättat mig om matsedeln. Om det roar Eder att höra så var det:

1. Smörgås på bricka
2. Engelsk starksoppa (med omelette på kalvhjärna skuren i bitar)  
Vin: rödvin och scherry
3. Gös (med smör, hakkade ägg, marionessås med oliver)  
Vin: Rhenskt vin
4. Skinka med castanjer, blom (Mumma) kål och franska ärter
5. Rensadel (med äpplen och Mumma plommon)
6. Vildpastej med tryffel och italiensk sås
7. Harricovers (med rördt smör)  
Det dracks Eau de Vals (naturligt vatten från frankrike, hvilket morbror har i nederlag för Sverige.
8. Ostron
9. Hjerpe med sallate (Mors röda vinbärsgelé, sockergurkor, hvita do sallate ...)  
Vin. Champagne
10. Glace (tre konfekt figurer föreställande den ena ett lejon den andra en flicka körande två foglar och den tredje en flicka, som gick och körde godsaker på en skottkärra, hvar och en upptagande en stor skål med bakelse
11. Ost och käkes och räddisor
12. Mandariner, Päron, vindruvor, marmelade och canderad frukt
13. Kaffe medlikör



14. Seltersvatten och punsch
15. Bredda smörgåsar på bricka samt bakelse mjölk öl och thé

Sjelfva middagen med no 12 var slut kl ½ 10 och varade således i dryga 4 timmar. Gästerna aflägsnade sig i allmänhet vid 11 tiden men några höllo dock ut till kl 2. Bland notabla gäster märkas: Professoren, frimurareordföranden och riddaren Ask från Lund, Major Westfelt, Kapten Abrahamsson, Rådman Vesterström, Grosshandlaren Engström x? och som do xx? direktörer, doktorer, apotekare baroner m. fl. Sammanlagt 90 personer voro bjudna men endast 67 kommo.

Vid middagen hölls flera tal. Först tackade morbror och moster provincialläkaren för hans besvär vid visitationen och så skälades för honom och hans fru. Sedan önska han apoteket Lejonet jemte dess innehafvare lycka och välgång samt stora inkomster och nämnde äfven apotekets ordning och alla förbättringar morbror dem infördt. Och så skälades för morbror och moster. En stund derefter höll professor Ask, en karl med mycket stort anseende, sjelfva festtalet sägande bland annat att apoteket under de senaste dagarna fått undergå en sträng pröfning men att denna utfallit på det för morbror fördelaktigaste sätt. Han hade nämligen gjort detta apotek till ett af de förnämsta i vårt land. Det är minsann roligt att vara på ett sådant apotek. Professor Ask talade äfven vid mig och frågade hvad jag hette. Då jag sade Andersson sade han att Anders betyder man och att jag således skulle bli en man och en bra karl, hvilket jag äfven vill försöka. Han talade äfven om litet af hvarje med mig.

Ture Westerström var äfven med sina föräldrar här och vi blefvo "du". Hans pappa frågade mig om jag ej någon gång ville komma och helsa på honom. Det blir allt bra tråkigt att ej få vara tillsammans med Er i Jul, men bara juldagarna äro öfver så går det nog sin jämna gång igen. Jag skall äfven skriva några rader till x?sten och nu har jag väl skrivit nog om det största kalas jag varit med på. Morbror och moster helsa. Det var ju roligt för Eder att mormor kommer hem i Jul.

Helsa alla beder eder egen Hjalmar  
Visa ej brevet utan bränn upp det.

En fotostatkopiering av det handskrivna brevet hittades för ca 10 år sedan av Apotekarsocietetens förre bibliotekarie Gunnar Lundberg. Det blev liggande och renskrevs i vintrens av Anders Cronlund. Den osammanhängande interpunkteringen och stavningen har därvid behållits (x? = oläsligt). A:son-Tesch köpte 1897 tillsammans med apotekaren Vitus Anderson apoteket Lejonet i Malmö varvid privilegiet överläts till Vitus Anderson. A:son-Tesch sålde sin andel 10 år senare och övertog arrendet av apoteket Lejonet i Göteborg i fem år. Under dessa år organiserade han tillverkningen av de standardförpackade s.k. ALA-preparaten (Apotekarnes Laboratorie Aktiebolag). 1915 kallades han av styrelsen för det nybildade Aktiebolaget Astra till dess andre verkställande direktör (efter Knut M. Sjöberg). Han medförde då alla ALA-preparaten till Astra. En kraftkarl.

**Anders Cronlund**